

Evenimentul Zilei – 11 august 2010

SENATUL EVZ: In Memoriam Robert C. Tucker: Politolog, istoric, sovietolog

A încetat din viață, la 92 de ani, Robert C. Tucker, personalitate de vârf a științelor politice, a marxologiei și sovietologiei.

Antologiile sale din Marx și Lenin, cartea despre filosofie și mit la Karl Marx, studiile reunite în volumul clasic "The Soviet Political Mind", monumentalele prime două volume din biografia lui Stalin (neterminată, din păcate, dar suficient de bogată analitic și conceptual pentru a rămâne una din cele mai strălucite contribuții pe acest subiect inepuizabil), sunt repere fundamentale în gândirea politică a veacului al XX-lea.

Alături de Raymond Aron, Leonard Shapiro, Robert Conquest, Adam Ulam, Alain Besançon, Richard Pipes, Zbigniew Brzezinski, Ghiță Ionescu, Martin Malia și Robert Service, Robert C. Tucker a clădit un aparat interpretativ, riguros, nuanțat și superb documentat, care nu lasă loc pentru iluzii privind natura esențial ilegală a sovietismului.

Când noțiunea de totalitarism se afla sub asediu din partea direcției revizioniste din sovietologie, Robert C. Tucker a oferit argumente imbatabile în favoarea relevanței acestui concept (recunoscând, alături de Hannah Arendt, importanța evitării viziunilor împietrite pentru care totalitarismul apărea drept un bloc imuabil).

A scris o carte excepțională, "The Marxian Revolutionary Idea", unde a dezvoltat tema deradicalizării regimurilor marxiste, anticipând cu mulți ani momentul Gorbaciov. Școala sovietologică de la Princeton, de la Stephen Cohen la Stephen Kotkin, se revendică din moștenirea politologică și istoriografică a lui Robert C. Tucker.

Opera lui Tucker a readus în centrul analizei politologice conceptul de cultura politică și a luminat rolul personalității în dinamica acțiunii politice. Cărțile sale despre Stalin și stalinism au ca pandant în studiile despre Hitler și nazism lucrările esențiale ale lui Ian Kershaw. Am fost apropiat de el, de familia sa, inclusiv de Robert English, ginerele său, astăzi profesor de relații internaționale la University of Southern California, autorul unei lucrări remarcabile despre intelectualii de partid din anturajul lui Gorbaciov și rolul acestora în dezintegrarea sistemului leninist.

Prima carte de Robert C. Tucker, cea despre filosofie și mit la Marx, am citit-o în franceză când eram student la București. Mottoul cărții, preluat de la tânărul Marx, surprindea natura sfâșiată, alienată, a demersului radicalismului hegeliano-marxist: "Filosoful, el însuși o parte înstrăinată a acestei lumi, se așază pe sine ca măsura a lumii". Apoi, la Caracas, în 1982, am citit absolut fascinat, din biblioteca Sofiei Imber și a lui Carlos Rangel, "Stalin as Revolutionary". După 1982, l-am întâlnit la diverse conferințe și simpozioane, dar m-am apropiat de Robert Tucker în 1995, la Princeton.

A participat la prelegerea pe care am ținut-o despre miturile politice după comunism. Seara am fost la el acasă împreună cu Ana Seleny care preda pe-atunci la Princeton. Ne-am revăzut apoi de multe ori, am corespondat cu el, vorbeam adeseori la telefon. Generații de politologi și istorici din Vest, dar și din statele sovietizate, au fost inspirați de ideile lui Robert C. Tucker.

Propriile mele contribuții sunt direct legate de viziunea sa despre stalinism și despre totalitarism în genere. Într-o scrisoare de la sfârșitul anilor '90 îmi spunea că dacă ar fi să predea din nou (era de-acum Profesor Emeritus) ar folosi cartea mea "Reinventing Politics" drept bibliografie obligatorie. A fost cel mai frumos lucru pe care l-am auzit de la un intelectual de o asemenea statură.

Mi-a făcut apoi onoarea de a scrie câteva rânduri de o mare generozitate pentru coperta cărții mele "Stalinism for All Seasons: A Political History of Romanian Communism" apărută în 2003 la University of California Press și tradusă de Cristina Petrescu și Dragoș Petrescu la Polirom (2005). A numit volumul meu "lucrarea fundamentală despre comunismul românesc, o istorie profund documentată și lesne de citit".

Robert C. Tucker a fost un prieten drag, un model și un mentor. De la el, de la Ghiță Ionescu, de la Alvin Z. Rubinstein și de la Ken Jowitt am preluat accentul pe analiza ethosului, a matricii simbolice emoționale proprii comunismului.

În volumul al doilea al biografiei lui Stalin, Tucker a analizat bolșevismul de extremă dreaptă. În interpretarea sa, această metamorfoză (ori pseudomorfoză) s-a produs în momentul în care Stalin "a combinat propria versiune a revoluționarismului leninist cu naționalismul velicorus". Aceste observații ale lui Tucker sunt, în opinia mea, punctul de plecare al înțelegerii fenomenului de hibridizare fascistă a comunismului care, în România, a luat forma stalinismului național.

Versiunea completă a acestui text poate fi citită în "Revista 22".

<http://www.evz.ro/detalii/stiri/senatul-evz-in-memori-am-robert-c-tucker-politolog-istoric-sovietolog-902847.html>

Revista 22 – 10 august 2010

Robert C. Tucker, mentor, model, prieten (in memoriam)

A încetat din viață, la 92 de ani, Robert C. Tucker, personalitate remarcabilă a științelor politice, a marxologiei și sovietologiei. Antologiile sale din Marx și Lenin, cartea despre filosofie și mit la Karl Marx, studiile reunite în volumul clasic The Soviet Political Mind, monumentalele prime două volume din biografia lui Stalin (neterminată, din păcate, dar suficient de bogată analitic și conceptual pentru a rămâne una dintre cele mai strălucite contribuții pe acest subiect inepuizabil) sunt repere fundamentale în gândirea politică a veacului al XX-lea. Alături de

Raymond Aron, Leonard Shapiro, Adam Ulam, Alain Besançon, Richard Pipes, Zbigniew Brzezinski, Ghiță Ionescu, Martin Malia și Robert Service, Robert C. Tucker a clădit un aparat interpretativ, riguros, nuanțat și superb documentat, care nu lasă loc pentru iluzii privind natura esențial ilegală a sovietismului.

Când noțiunea de totalitarism se afla sub asediu din partea direcției revizioniste din sovietologie, Robert C. Tucker a oferit argumente imbatabile în favoarea relevanței acestui concept (recunoscând, alături de Hannah Arendt, importanța evitării viziunilor împietrite pentru care totalitarismul apărea drept un bloc imuabil). A scris o carte excepțională, *The Marxian Revolutionary Idea*, unde a dezvoltat tema deradicalizării regimurilor marxiste, anticipând cu mulți ani momentul Gorbaciov.

Scoala sovietologică de la Princeton, de la Stephen Cohen (azi profesor la New York University) la Stephen Kotkin, se revendică din moștenirea politologică și istoriografică a lui Robert C. Tucker. Opera lui Tucker a readus în centrul analizei politologice conceptul de cultură politică și a luminat rolul personalității în dinamica acțiunii politice. Cărțile sale despre Stalin și stalinism au ca pandant în studiile despre Hitler și nazism lucrările esențiale ale lui Ian Kershaw.

Am fost apropiat de el, de familia sa, inclusiv de Robert English, ginerele său, astăzi profesor de relații internaționale la University of Southern California, autorul unei lucrări remarcabile despre intelectualii de partid din anturajul lui Gorbaciov și rolul acestora în dezintegrarea sistemului leninist. Prima carte de Robert C. Tucker, cea despre filosofie și mit la Marx, am citit-o în franceză, când eram student la București. Cursul oficial de istoria marxismului, ținut de politrucul Gh. Al. Cazan, vitupera împotriva poziției lui Tucker. Motto-ul cărții, preluat de la tânărul Marx, surprindea natura sfâșiată, alienată, a demersului radicalismului hegeliano-marxist: „Filosoful, el însuși o parte înstrăinată a acestei lumi, se așază pe sine ca măsură a lumii”.

Apoi, la Caracas, în 1982, am citit absolut fascinat, din biblioteca Sofiei Imber și a lui Carlos Rangel, *Stalin as Revolutionary*. După 1982, l-am întâlnit la diverse conferințe și simpozioane, dar m-am apropiat de Robert Tucker în 1995, la Princeton. A participat la prelegerea pe care am ținut-o despre miturile politice după comunism. Seara, am fost la el acasă împreună cu Ana Seleny, care preda, pe-atunci, la Princeton. Am conversat câteva ore cu el și Evghenia (Jenia), soția sa de care îl lega o iubire ce începuse la Moscova, în anii războiului. O iubire care s-a confruntat cu aparatele represive ale regimului și cu suspiciunile paranoice ale lui Stalin însuși. Ne-am revăzut, apoi, de multe ori, am corespondat cu el, vorbeam adeseori la telefon. M-a sunat să mă felicite pentru recenzia mea, apărută în *Times Literary Supplement*, la cartea lui Aleksandr Iakovlev, *A Century of Violence in Soviet Russia*.

Poziția sa privind bolșevismul era diferită de a multor colegi, inclusiv unii amintiți mai sus (a se vedea interviul cu George Urban, apărut inițial în *Encounter* și transmis la Radio Free Europe și Radio Liberty). Robert C. Tucker a considerat că stalinismul este definit de un transformism radical. În *The Soviet Political Mind*, el afirma că „gândirea transformistă este în mod

fundamental opusă oricărei concepții conform căreia obiectul care urmează să fie transformat deține capacitatea unei dezvoltări autonome.

Acesta din urmă nu are un potențial al evoluției sau schimbării din interior, în mod spontan, de care, apoi, cel care inițiază transformarea din exterior să fie nevoit să țină seama. O asemenea autonomie nu poate fi acceptată, deoarece ea ar impune limite asupra nivelului de transformare din afară la care urmează să fie supus subiectul“ (145). Nu este surprinzător, așadar, că, în momentele în care stalinismul s-a aflat în situații de criză, în acele clipe de cumpănă pe plan intern, el a declanșat proiecte grandioase de transformare a Omului și a mediului înconjurător, sfidând și condamnând genetica drept o pseudoștiință reacționară, burgheză. În același timp, acest proiect de remodelare radicală a realității nu este un proces arbitrar. El este fundamentat „pe legi științifice obiective“. Iar Tucker a demonstrat în lucrările sale cum Stalin, printr-un proces de externalizare, a ajuns să fie convins „că propriile idei sunt necesitățile naturale ce guvernează dezvoltarea societății“.

Era de fapt o „dezvoltare“ perversă a ambiției deterministe a marxismului original.

Pe de altă parte, Robert C. Tucker a refuzat teleologia istorică absolutistă. El credea că a existat o pluralitate de drumuri pornind de la Lenin, că Stalin nu fusese inevitabil. Tot așa cum de la Marx se putea ajunge la Bernstein, nu doar la Lenin. În interviul cu G. Urban, el afirmă: „nu sunt de acord cu ideea că totalitarismul stalinist a fost rezultatul logic al doctrinei leniniste“ (168). În opinia sa, evoluția scrierilor lui Lenin justifică o derivare la fel de „logică“ către alți „discipoli“ ai săi, precum Rîkov, Buharin, Krupskaja, Tomski. Dar tot el a scris despre cultura politică a bolșevismului și a demonstrat natura intrinsec antidemocratică, despotică a voluntarismului mesianic leninist. A participat la un simpozion pe care l-am organizat, împreună cu Ferenc Fehér, la New School for Social Research, la patru decenii de la prima Rezoluție a Cominformului împotriva lui Tito și a titoismului. Era acolo și istoricul Aleksa Djilas, fiul marelui disident iugoslav Milovan Djilas, de care profesorul Tucker era legat printr-o caldă prietenie.

Generații de politologi și istorici din Vest, dar și din statele sovietizate, au fost inspirați de ideile lui Robert C. Tucker. Propriile mele contribuții sunt direct legate de viziunea sa despre stalinism și despre totalitarism în genere. Într-o scrisoare de la sfârșitul anilor 90, îmi spunea că dacă ar fi să predea din nou (era de-acum Profesor Emeritus la Princeton), ar folosi cartea mea *Reinventing Politics* drept bibliografie obligatorie. A fost cel mai frumos lucru pe care l-am auzit de la un intelectual de o asemenea statură. Mi-a făcut apoi onoarea de a scrie câteva rânduri de o mare generozitate pentru coperta cărții mele *Stalinism for All Seasons: A Political History of Romanian Communism*, apărută în 2003 la University of California Press și tradusă de Cristina Petrescu și Dragoș Petrescu la Polirom (2005). A numit volumul meu „lucrarea fundamentală despre comunismul românesc, o istorie profund documentată și lesne de citit“.

Robert C. Tucker a fost un prieten drag, un model și un mentor. De la el, de la Ghiță Ionescu, de la Alvin Z. Rubinstein și de la Ken Jowitt am preluat accentul pe analiza ethos-ului, a matricii simbolic-emoționale proprii formațiunii politice pe care mă străduiesc să o explorez. Cărțile sale ar trebui traduse cât mai curând în limba română. În volumul al doilea al biografiei lui Stalin

(Stalin in Power: The Revolution from Above. 1928-1941), Tucker a analizat bolșevismul de extremă dreaptă. În interpretarea sa, această metamorfoză (unii ar numi-o pseudomorfoză) s-a produs în momentul în care Stalin „a combinat propria versiune a revoluționarismului leninist cu naționalismul velicorus“ (XV).

La baza acestui fenomen s-a aflat un proces de dublă identificare: cea de factură etnică și implicarea totală în procesul de transformare, de recreare a lumii. Încă de la începutul anilor 20, Stalin era una dintre cele mai proeminente figuri ale așa-zisului grup al „patrioților ruși, roșii“. Într-un alt loc, sovietologul a folosit și formula „bolșevism național rus“. Aceste observații ale lui Tucker și teoretizarea sa a procesului de reversion (reaparitia unor fenomene istorice din trecut în comunism) sunt, în opinia mea, punctul de plecare al înțelegerii fenomenului de hibridizare fascistă a comunismului, care, în România, a luat forma stalinismului național. Mai mult decât atât, în aceste zile când ne confruntăm cu multiple nostalgii legate de perioada comunistă, studiul lucrărilor lui Robert C. Tucker poate oferi o necesară cheie pentru înțelegerea rolului psihologiei și al personalității în explicarea momentului Ceaușescu din istoria românească recentă.

<http://www.revista22.ro/robert-c-tucker-mentor-model-prieten-in-memori-am-8698.html>